

AB'nin Dış Politikası Açısından Filistin-İsrail Sorununa Temel Yaklaşımı ve Araçları: Deklarasyonlar ve Ekonomik Yardımlar

Kenan DAĞCI *

Elif SAK **

Özet

Avrupa Birliği (AB) için Filistin-İsrail sorunu, hem kendi iç güvenlik ve istikrarını hem de yakın bölgenin güvenlik ve istikrarını bozucu bir etkiye sahiptir. Bu nedenle Filistin-İsrail sorunu bugüne kadar AB'de üzerinde hassasiyetle durulan önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmada AB'nin Filistin- İsrail sorununa dış politika açısından yaklaşımı ve sorunun çözümüne ilişkin olarak kullandığı araçlar incelenmiştir. Bu bakımdan, AB tarafından kullanılan ortak dış politika araçlarından şimdiye kadar ağırlıklı olarak kullanılan deklarasyonlar ve ekonomik yardımlar üzerinde durulmuştur. Deklarasyonlar özellikle AB'nin ortak dış politika yapım sürecinde sorununun çözümüne ilişkin temel ilkelerin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Ekonomik yardımlar ise Filistin Yönetimi'nin ayakta durmasına ve ekonomisinin çöküşüne engel olarak sorunun çözümü için uygun zeminin oluşturulmasına yardımcı olmuştur.

Anahtar kelimeler: AB, Filistin-İsrail Sorunu, Dış Politika, Deklarasyon, Ekonomik Yardım

Basic approaches and tools of the EU over Palestinian Israeli Conflict in terms of its foreign policy: Declarations and Economic Aids

Abstract

The Palestinian-Israeli conflict has disruptive effects on not only EU's own security and stability but also constancy and safety of the region. Therefore, this

* Prof.Dr., Yalova Üniversitesi Öğretim Üyesi, kdagci@gmail.com.

** Araştırma Görevlisi, Yalova Üniversitesi, elifsak81@gmail.com.

conflict has become one of the most important issue dwelled upon by EU. In this study, EU's foreign policy approach towards the Palestinian-Israeli conflict and instruments used for the resolution of this problem have been examined. In this respect, it has given special emphasis on declarations and financial aids as common foreign policy instruments used predominantly by EU. Particularly, the declarations have contributed to identify guiding principles in the process of making common foreign policy. As for financial aids, they have helped to provide a suitable basis for the solution of the conflict by contributing to survival of Palestinian Authority and preventing economic collapse in Palestinian.

Key words: EU, Palestinian-Israeli Conflict, Foreign Policy, Declaration, Financial Aid

Giriş

Kuruluşundan bu yana Avrupa bütünleşmesinin önemli aşamalarından birini ortak dış politika geliştirme konusu oluşturmuştur(Dağcı, 2008). Siyasi işbirliğini derinleştirme konusunda devam eden bu süreçte Avrupa Birliği'ne (AB) üye devletler ortak bir dış politika yürütmeyi kolaylaştıracak temel ilkeler belirlemeye çalışmıştır. Ortak dış politika çerçevesinde “özgürlüğe ve şeffaflığa dayalı yönetimi benimseme, hukukun üstünlüğüne saygı, insan haklarının korunması, serbest piyasa ekonomisinin tüm kurumlarıyla inşası, Batı Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması, üyeler arasında kurumsallaşmış çok taraflı işbirliği, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ve barışın korunması”¹ (Smith, 2000) gibi ilkeler AB'nin temel ilkeleri arasında yer almıştır. Zorlama yerine diplomasinin işletilmesi, çatışmaların çözümlenmesinde arabuluculuk, siyasi sorunlar karşısında uzun vadeli ekonomik araçların kullanılması, kendi halklarının ve az gelişmiş ülkelerinin halklarının desteklenmesi bu ilkelerin dayandığı normları meydana getirmiştir. AB uzun soluklu bir süreç neticesinde meydana getirdiği genel ilkeler ve tüm birikimi oluşturan müktesebat bağlamında çeşitli bölgelerde çatışmaların çözümünde aktif rol oynamaya başlamıştır (Smith, 2000,3). AB'nin bu yaklaşımı aslında kendi istikrar ve kalkınma-

1 Bkz. Consilidated Version of the Treaty on European Union Article 21/2, *Official Journal of the European Union*, 26.10.2012, C 326/28.

sı açısından önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. AB bütünleşmesinin getirdiği kalkınma, barış ve istikrar ancak, özellikle yakın çevresinde, bölgesel politikalar geliştirilerek çatışmaların engellenmesi bu sayede kendi güvenliliğine hanel getiren/getirebilecek gelişmelerin engellenmesi ya da kontrol altında tutulması ile önlenebilecektir. Ayrıca böyle bir yaklaşımın sonucu olarak ticari ilişkilerin kurulabileceği güvenli alanların oluşturulması da sağlanabilecektir.

Yukarıda kısaca ifade edilen nedenlerden dolayı bu çalışmanın konusunu oluşturan İsrail-Filistin sorunu Avrupa bütünleşmesi açısından en önemli dış politika konularından birisi olma özelliği taşımaktadır. 1967'de İsrail-Filistin çatışmasının şiddetini arttırması sonrasında ortaya çıkan sorunlar karşısında o zamanki Avrupa Toplulukları'nda² (AT) 1970'lerde ortak dış politika oluşturma çabaları yoğunluk kazanmıştır. Bu bağlamda, İsrail-Filistin sorunu AT için ortak karar alabilme konusundaki arayışlara ivme kazandıran önemli bir faktör olmuştur. İsrail-Filistin çatışmanın neden olduğu sorunlara işaret eden ilk bildiri (Schumann Raporu) 1971 yılında yayınlanmıştır (Shehaan, 1976). AB için Filistin-İsrail sorunu, hem kendi iç güvenlik ve istikrarını hem de yakın bölgenin güvenlik ve istikrarını bozucu bir etkiye sahiptir. Bu nedenle Filistin-İsrail sorunu o zamandan bugüne kadar AB'de üzerinde hassasiyetle durulan önemli bir konu haline gelmiştir.

Bir dış politika konusu olarak görülen Filistin-İsrail sorunu AB içerisinde zaman zaman ortak dış politika oluşturma tartışmalarının içerisinde kendini bulmaktadır. AB'nin meydana gelen ya da gelmekte olan bir uluslararası soruna yaklaşımının ne olacağı ya da ne olması gerektiğine ilişkin tartışmalar genelde AB kurumsal çatısı altında, özelde ise AB'ye üye ülkelerde olabilmektedir. Çoğunlukla, AB dış politikası deyince tüm AB'ye üye ülkelerin belirli bir dış politika konusunda ortak bir politika uyguladığı aklı gelmektedir. Ancak, bazen AB üyesi bir ülkenin örneğin Almanya'nın ya da Fransa'nın uluslararası bir soruna yaklaşımı AB'nin

2 O zamanlar Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) gibi üç topluluk vardı. Bu toplulukların kurumları 1967'de yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile birleştirilmiştir. Bu nedenle makalede bu üç topluluğu ifade eden Avrupa Toplulukları (AT) kavramı kullanılmaktadır.

dış politika yaklaşımı olarak da değerlendirilebilmektedir. Burada temel sorun, bir tüzel kişilik olarak AB'nin uluslararası olgu ya da olaylara tüm üyelerinin ortak iradelerinin sonucu olarak belirgin bir yaklaşım benimseyip tepki verip veremediği sorunudur. Bu sorun aslında AB'nin "ortak bir dış politikasının" mümkün olup olmadığıyla da yakından alakalıdır. Keza bu soruya verilecek cevap "evet" ise ancak o zaman AB'nin Filistin-İsrail sorununa ilişkin bir yaklaşımının olup olmadığından bahsedilebilir. Bu sorulara cevap verebilmek için AB'nin kurucu anlaşmalarına bakmak gerekmektedir. Nitekim konumuz ile alakalı olarak AB Antlaşması³21/2c maddesi BM Şartı ve ilkeleri çerçevesinde "...barışın korunması, çatışmaların önlenmesi ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi..." konusunda AB'nin ortak politika ve eylemler tanımlamasını ve takip etmesini öngörmektedir. Dolayısıyla ortak bir dış politika ya da eylem belirlenmesi ve uygulanması AB kurucu anlaşması açısından mümkündür. Genel anlamda AB aşamalı olarak "yapısal bir dış politika" geliştirmiştir. Bu yapısal dış politika AB'nin dünyadaki diğer bölgelerle sahip olduğu ortaklıklar ve stratejiler üzerine bina edilmekte ve bu bölgelerde uzun dönemli yapısal değişimler gerçekleştirmeyi hedeflemektedir(Dağcı, 2008).

AB'nin Filistin-İsrail sorununa yaklaşımı konusu AB'nin temel çıkarlarından birisi olarak görülmektedir. AB'nin bu konudaki temel yaklaşımı iki devletli bir çözümü öngörmekte; Filistin'in bağımsız, demokratik, yaşayabilir ve sürdürülebilir bir devlet olarak İsrail ve diğer komşuları ile barış ve güvenlik içinde yaşamasını hedeflemektedir. Bu nedenle iki devletli bir çözümün gerçekleşmesini zorlaştıracak ve imkansız hale getirecek gelişmelere yakından alaka göstermektedir. Bu çözümün gerçekleşmesi için de tek yolun 1967'de başlamış olan İsrail işgaline ve her iki tarafın da iddialarına son verecek, iki tarafın taleplerini karşılayabilecek bir anlaşmanın yapılmasının gerektiği savunulmaktadır. Bununla beraber son çözümün BM Güvenlik Konseyi Kararları, Madrid İlkeleri, Yol Haritası, taraflarca ve Arap İnisiyatifi tarafından evvelce varılmış anlaşmalar bağlamında olması gerektiği öne sürülmektedir⁴.

3 Bkz. Consolidated Version of the Treaty on European Union Article 21/2, *Official Journal of the European Union*, 26.10.2012, C 326/28.

4 Detay bilgi için bkz. http://eas.europa.eu/mepp/index_en.htm , Erişim Tarihi 10.10.2015

AB, Filistin-İsrail sorunun çözümüne yönelik olarak çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu çalışmada AB'nin Filistin-İsrail sorununun çözümüne zemin oluşturmada rol oynayan dış politika araçlarından ikisi incelenecektir. Bu araçlar siyasal ve ekonomik boyutlara sahiptir. Çalışmada AB gelişim sürecinde çeşitli zirve ya da toplantılarda ilan edilen deklarasyonlar siyasal boyut içerisinde ele alınacak; günümüze kadar yapılmış olan ekonomik yardımlar da ekonomik boyutta ele alınacaktır. Bu nedenle, çalışmanın birinci bölümünde AB'nin Filistin-İsrail sorununa yönelik olarak yayınlanmış olduğu deklarasyonlar, ikinci bölümde ise AB'nin Filistin'e yaptığı ekonomik yardımlar inceleme konusu yapılacaktır.

Metodoloji:

Literatürde AB'nin uluslararası kapasitesine ilişkin çalışmaların bir kısmı karar alma ve AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası üzerine odaklanmakta ve politika süreçlerini anlamaya çalışmaktadır. Bir kısmı da AB'nin dünya siyaseti üzerindeki genel etkilerini değerlendirmeye odaklanmakta ve AB Dış Politikasını anlamak için açıkça Dış Politika Analizi Yaklaşımını kullanmayı reddetmektedir (Everts, Steven, *Shaping a Credible EU Foreign Policy*, 2002, 31-55; White, Brian, "Foreign Policy Analyzes and European Foreign Policy", Ed. By Ben Tonra, Thomas Christiansen, *Rethinking European Foreign Policy*, 2004, 45-62.; Smith, Karen E, *European Union Foreign Policy in a Changing World*, 2004, 1-13; Tervarent, Phillipe de Schoutheete de, "The Creation of common Foreign and Security Policy", Ed. By Karen E. Smith, *European Union Foreign Policy in a Changing World*, 2004, 19-41). Dış Politika Analizi Yaklaşımı politika çıktılarının değerlendirilmesi ve açıklanması ile daha az, politika sürecinin kendisini anlamakla daha çok ilgilenmektedir. Politika nasıl oluşturulur, kim tarafından ve niçin sorularına cevap vermektedir. Bununla birlikte, literatürde AB'nin tek bir aktör olarak analiz edilebileceği ve değerlendirilebileceğini öne süren varsayımlar da mevcuttur (Dağcı, 2008). Benzer şekilde bazı çalışmalarda da uluslararası ilişkiler teorisinin içerisinde "*kurumsalcılık*" olarak ifade edilen yaklaşımlar kullanılmaktadır. Kurumsalcılık yaklaşımı, aktör-temelli davranış üzerine odaklanmak yerine, aktör davranışlarını

uluslararası kurumların ya da aktörlerin içerine yerleştiği diğer yapıların bir fonksiyonu olarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu çalışma da konusu itibariyle “kurumsalci” bir yaklaşım benimseyerek aktör düzeyinde olmaktan daha ziyade AB’yi bir kurum, üyelerini ise AB içerisine yerleştirilen yapıların (Konsey, Komisyon, parlamento vd.) bir fonksiyonu olarak ele almakta ve analizlerini bu bağlamda yapmaktadır.

Çalışmanın hipotezi “AB, Filistin-İsrail sorununun çözümü konusunda dış politika araçları olarak deklarasyon yayınlama ve mali destek sağlama gibi araçlarla sorunun çözümüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır” şeklindedir. Bu nedenle iki bağımsız değişken bulunmaktadır. Birinci bağımsız değişken “deklarasyon yayınlama”, ikinci bağımsız değişken ise “mali destek sağlamaktır”.

Söz konusu deklarasyonlar ve sağlanan mali destekler konusunda öncelikle birinci derecede kaynak olarak değerlendirilen AB resmi kaynakları, ilave olarak da literatürdeki diğer ikinci kaynaklar metin inceleme ve vaka analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

1. Deklarasyonlar

AB Filistin –İsrail sorununa yaklaşımını 1967 yılından itibaren yapmış olduğu toplantılarında ilan etmiştir. Bu ilan edilen metinler içerik itibariyle AB’nin Filistin-İsrail sorununu nasıl okuduğunu ve pozisyon aldığı, zamanla ne tür değişimler yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. Günümüze kadar bu konuda yapılan deklarasyonlar doğal olarak AB’nin kendi içinde yaşadığı bütünleşme ve derinleşme sürecinin bir sonucu olarak aşamalı olarak gelişme kaydetmiştir.

1967 yılında Filistin- İsrail arasında Altı Gün Savaşları patlak vermeden önce AT üyeleri zirve toplantısında bir araya gelmiştir. Ortadoğu’da tansiyon oldukça yükselmiş olmasına rağmen bu konu toplantıda gündeme getirilmemiş ve ortak bir duruş sergilenememiştir (Smith,2004,116). AT’nin Filistin- İsrail sorununa yönelik ilgisi 1970’li yıllarda başlamıştır. Avrupa devletlerinin böylesine ciddi bir konuda ortak bir tutum benimsememesi ortak dış politikanın oluşturulması yönündeki görüşlere ağırlık

kazandırmıştır (Boulder,1997). Filistin- İsrail çatışmasının neden olduğu sorunlara işaret eden ilk ortak deklarasyon (Schuman Deklarasyonu) 1971 yılında yayınlanmıştır. Bu deklarasyon ile AT Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 2421 sayılı yerleşim tartışmasına yönelik kararının içeriği teyit etmiştir (Sheehan,1976).

Schuman Deklarasyonu'nun ardından Avrupa'nın soruna yönelik tutumunu belirginleştiren asıl gelişme 1973 Yom Kippur Savaşı sonrasında meydana gelmiştir. AT, savaş sonrasında, Filistin- İsrail sorununa yönelik ortak dış politika geliştirme yolunda ikinci girişimi 6 Kasım 1973 Brüksel Zirvesi'nde AT'nin Filistinlilerin meşru haklarını tanıdığını açıklayarak İsrail'in Filistin topraklarını işgalini kınamış ve bu işgale bir son vermesini istemiştir (Khader.1984, 165-167). Şüphesiz böyle bir deklarasyonu yayınlamasında Yom Kippur Savaşı sonrasında petrol üreticisi devletlerin Avrupa'ya ambargo uygulamaya yönelik niyetleri etkili olmuştur. Eş zamanlı olarak AT Arap dünyasını daha yakından tanımak maksadıyla “Avrupa-Arap Diyalogu'nu” başlatmıştır. Bunun dışında 29 Haziran 1977 tarihli Londra Deklarasyonun'da da AT Ortadoğu'da kalıcı bir barışın tesis edilmesi ve Filistin-İsrail sorununun kapsamlı bir çözüme kavuşmasının ancak BMGK'nın 242 ve 338 sayılı kararları bağlamında Filistin halkının bir yurda sahip olması ile mümkün olacağını ilan etmiştir (Khader, 1984,170).

1970'li yıllar boyunca AT'ye üye devletler Filistin-İsrail konusuna ilişkin deklarasyon yayınlamaya devam etmiştir. Bu dönemde soruna ilişkin yayınlanan belgelerin ana teması Filistin halkının “ulusal kimliklerini ifade edebilmeleri” hakkı olmuştur. Örneğin, Londra Deklarasyonu bağlamında yapılacak barış görüşmelerinde Filistin halkının temsilinin kabul edilmesi gerektiği hususları vurgulanmıştır (Altunışık, 2008, 106). Yayınlanan deklarasyonlardan bir diğeri de 13 Haziran 1980 tarihli Venedik Deklarasyonu'dur. Venedik Deklarasyonu, Avrupa Siyasi İşbirliği'nin başlangıcından itibaren AT'nin Filistin-İsrail sorununa yönelik yaklaşımının ve daha önceki deklarasyonlarda açıkça belirtilmeyen düşüncelerinin yansıdığı geniş kapsamlı tek ortak belge niteliğine sahip olmuştur. Deklarasyonda kabul edilen ilkeler bundan sonra Filistin-İsrail çatışmasına yönelik izlenecek politikanın temel dayanağı kabul edilmiştir (Mer-

can,2008,109). Deklarasyonda, ABD'nin sponsorluğunda Mart 1979'da Mısır ve İsrail arasında yapılan Camp David Anlaşması'na atıf yapılmakta ve bunun üzerine Ortadoğu'daki son gelişmeler hakkında görüş alışverişinde bulunulduğu, yükselen tansiyonun bölgede ciddi tehlikeli oluşturduğu ve Arap-İsrail sorununa kapsamlı bir çözüm bulunmasını zorunlu kıldığı ifade edilmektedir. Bu deklarasyon bağlamında AT'ye üye dokuz devletin Filistin-İsrail sorununun çözümüne ilişkin olarak ne düşündükleri ortaya konulmuştur⁵. Buna göre: Avrupa ve Ortadoğu'yu birbirine bağlayan geleneksel bağlar ve ortak çıkarlar AT'nin barış yolunda özel bir rol oynamasını ve daha somut bir biçimde çalışmasını gerekli kılmaktadır. Daha önceki deklarasyonlarda olduğu gibi bu deklarasyonda da BM-GK'nin 242 ve 338 sayılı kararlarının altı çizilmekte ve Filistin halkının meşru haklarının tanınmasını da içeren bir dizi uluslararası hukuk kurallarına atıf yapılmaktadır. Bu kurallardan bir tanesi "var olma hakkı", diğeri ise "güvenlik hakkı"dır. Bu haklar bölgedeki hem İsrail hem de Filistin için temel hak olarak görülmekte ve güvenli, tanınmış ve garanti edilmiş sınırlara sahip olarak barış içinde yaşamaya haklarının olduğu vurgulanmaktadır (Presidency Conclusions, Brussels European Council, 22 March 1983, and Dublin European Council, 4 December 1984). Bununla birlikte, Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı olduğu ve dolayısıyla barışa ulaşılabilmesi için ilgili tüm tarafların, Filistin halkı ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) de, barış görüşmelerinde yer almasının gerektiği ortaya konmuştur. AT barış sürecinde aktif olarak gerekli desteği vermeye hazır olduğunu ifade ederek daha önceki bildirimlerde öne sürdüğü gibi işgale son vermesini, 1967 sınırlarına dönmesini ve işgal edilmiş Filistin topraklarındaki uluslararası hukuka aykırı yerleşimlere son verilmesini istemiştir (Statement by the spokesperson on Israel's new announcement of settlement tenders).

Bir diğer deklarasyon ise Haziran 1982 tarihli Brüksel Deklarasyonudur. Bu deklarasyon ile birlikte ilk defa İsrail'in güç kullanarak ve emrivaki yöntemlerle güvenliğini sağlayamayacağı, bunun ancak Filistin halkının yasal isteklerini gerçekleştirmek vasıtasıyla mümkün olabileceği görüşü ifade edilmiştir (Patkollio,2004,37).

5 Deklarasyonun tam metni için bakınız. http://eeas.europa.eu/mepp/docs/venice_declaration_1980_en.pdf, Erişim Tarihi 18.11.2014

1980'lerden Soğuk Savaş'ın bitimine kadar Venedik Deklarasyonu ve yayınlanan diğer deklarasyonlar vasıtasıyla AT, sorun üzerinde ortak bir pozisyon belirleme üzerine odaklanmıştır. Soğuk Savaş'ın bitimi ve Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte Filistin-İsrail anlaşmazlığı farklı bir boyut kazanmıştır. 1990 Körfez Krizi sırasında Avrupa siyasi varlık gösteremeyince, bölgede inisiyatifi tamamen ABD'ye bırakmıştır ve 1991 Madrid Barış Konferansı⁶ sürecinden de dışlanmış (Gianniau,2006,6). Avrupa Birliği (AB) ile taraflar arasındaki bu kısa süreli durgunluk, Filistin Devleti'ni kurulması için açık bir taahhüt içeren 25 Mart 1999 tarihli Berlin Deklarasyonu'nun (Declaration of Berlin European Council on the appointment of the President of European Comission (24_25 March 1999) yayınlanmasının ardından sona ermiştir.

2000 yılında İkinci intifadanın⁷ başlamasının ardından, AB Sevilla Deklarasyonu'nu (Haziran 2002) yayınlamıştır. Sorunun çözümüne yönelik 1967 sınırları⁸ temelinde bir yaklaşımın geliştirilmesi önerilmiştir. Buna göre:

“Anlaşma müzakere vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Amaç işgali durdurmak ve gerekli görüldüğü takdirde tarafların da üzerinde uzlaştığı küçük düzenlemelerle, 1967 sınırları temelinde demokratik, geçerli, barışçıl ve egemen Filistin Devleti kurmaktır. Nihai sonuç komşularıyla birlikte iyi ilişkiler geliştiren, güvenlik içinde yan yana yaşayan iki devlet olmalıdır.”(Seville European Council, Presidency Conclusions)

6 SSCB ve ABD desteğinde İspanya Hükümetinin ev sahipliğinde 30 Ekim 1991 tarihinde üç gün süren toplantılar, uluslararası ilişkiler literatüründe Madrid Süreci olarak adlandırılır. Anılan süreç Suriye, Lübnan ve Ürdün'ün de dahil olduğu Arap ülkeleri ile İsrail ve Filistin arasında bir barış altyapısı oluşturmak maksadı ile yapılan bir girişimdir.

7 Filistin ile İsrail arasındaki mücadelede asimetrik güç dengesinden kaynaklanan, tam donanımlı İsrail ordusuna karşı taş ve sopalarla mücadele etmeye çalışan Filistinlilerin direniş hareketi intifada olarak anılmaktadır. İlki 1987 yılında İsrail tarafından öldürüldüğü iddia edilen 6 Filistinlinin cesedinin olası olayları engellemek maksadı ile İsraililer tarafından ailelerinden zorla geri alınması üzerine başlamıştır. İkincisi 2000 yılında meydana gelmiştir.

8 1967 sınırları tabiri aynı yıl yapılan 6 gün savaşları sonrasında İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilerek 1949 anlaşmasında belirlenen sınırları ifade için kullanılmaktadır.

2007 ve sonrasında Filistin- İsrail sorununun çözümüne yönelik AB benzer kararlar almıştır⁹. Konsey kararlarında bölgede istikrar, güvenlik ve barışı sağlayacak her türlü çabanın destekleneceği belirtilmiştir. Daha önceki deklarasyonları teyit edecek şekilde İsrail- Filistin çözümü konusunda AB'nin bağımsız, demokratik, geçerli ve birbirine komşu olarak barış ve güven içinde yan yana yaşayan iki devletli çözümden yana olduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede Filistin'in devlet olma çabalarına yardımcı olma ve bu geçiş sürecinde ona destek sağlanması hususunda çaba sarf edileceği vurgulanmıştır.

Özetle, 1970'lerden itibaren Avrupa tarafından Filistin-İsrail sorunu ve bu sorunun çözümü üzerine yayınlanan deklarasyonlarda özellikle iki konu ön plana çıkmıştır (Tocci,2009). Birincisi İsrail ve Filistin halkının self-determinasyon hakkına saygı duyulması olmuştur. AB, bu çerçevede tarihsel olarak İsrail'in devlet olma ve komşularıyla birlikte güven içinde yaşama hakkını tanımıştır. Birliğin Filistin'in durumuna ilişkin fikirlerinde ise zamanla gelişmeler meydana gelmiştir. Filistin'in self-determinasyon hakkı 1980'de Venedik Deklarasyonu ile desteklenmesine rağmen, ancak 1999'da "Oslo Barış Süreci"nin sonunda "Filistin Devleti" için verilen destek artırılmıştır (European Council (1999) Meeting in Berlin on 24-25 March, Presidency Conclusions). İkinci intifadanın başlamasıyla birlikte Bush yönetimindeki ABD'nin Ortadoğu diplomasisinden geri adım atması, AB'yi bölgedeki barışa yönelik görüşlerini açıklama konusunda cesaretlendirmiştir. Birlik tarafından uluslararası tanınmış sınırlar çerçevesinde barış ve güven içinde yaşayan iki devletin kurulması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca kurulacak olan Filistin Devleti'nin 1967 sınırları

9 Ayrıntılı Bilgi için Bakınız: http://www.eeas.europa.eu/mepp/docs/eu_action_strategy_2007_en.pdf, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/104692.pdf#page=20, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/105545.pdfhttp://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/108500.pdf, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/111829.pdf, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/130195.pdf, <http://www.consilium.europa.eu/en/workarea/downloadAsset.aspx?id=15792>, <http://www.consilium.europa.eu/en/workarea/downloadAsset.aspx?id=27404>, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/144313.pdf, http://eeas.europa.eu/delegations/israel/documents/press_corner/20141117_council_conclusions_on_the_middle_east_peace_process_01_en.pdf, Erişim: 19.10.2015.

temelinde bağımsız, egemen ve demokratik bir devlet olması gerektiğinin altı defa ifade edilmiştir (European Council (1999) Meeting in Berlin on 24-25 March, Presidency Conclusions).

Avrupa Birliğı tarafından Filistin-İsrail sorunu konusunda yayınlanan deklarasyonlarda ikinci önemli konu, Orta Doğu'da insan haklarının, demokrasinin ve uluslararası insani hukuka verilen saygının önemi olmuştur (Tocci,2009,388). 1970'lerden itibaren yayınlanan birçok deklarasyonda hakların ve uluslararası hukukun ihlaline işaret edilerek Filistin'deki şiddet ve terör eylemleri kınanmıştır. Ayrıca İsrail'in işgal edilen topraklarda yerleşim yeri inşasını durdurması ve iptal etmesi için çağrıda bulunulmuştur (Tocci,2009,388-389).

Deklarasyonlar, Filistin-İsrail sorunun çözümüne sınırlı etkide bulunmakla birlikte, uzun dönemde bu sorunun çözümüne ilişkin temel ilkelere belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) barış sürecine katılımı, Filistin halkının bir yurda sahip olma hakkı gibi deklarasyonlarda tanımlanan ilkeler, 1990'ların başında Orta Doğu'da başlatılan barış sürecinin taraflarınca da temel ilkeler olarak kabul edilmiştir (Mueller,2013). Daha sonra AB'nin öncü rolü sayesinde bu ilkelere ABD, İsrail ve Arap ülkeleri tarafından benimsenmesi Orta Doğu'da barışın tesis edilmesi sürecinde uluslararası konsensüsün ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır.

2. Ekonomik Yardımlar

AB'nin Filistin-İsrail sorununun çözümüne katkı sağlamak için başvurduğu bir diğer dış politika aracı maddi yardımlar olmuştur. Bu yardımlar uluslararası toplumun BM çatısı altında düzenlediğı yardım programları bağlamında olduğu gibi, ekseriyetle Topluluğun kendi oluşturduğu programlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Yardım miktarı aşamalı olarak artmakla birlikte özellikle 2006 Ocak ayında Filistin'de yapılan seçimlerde siyasal koşulların değışmesi AB'nin yaptığı yardımların bir müddet dondurulmasına neden olmuştur.

Topluluk tarafından Filistin halkına yönelik yardım faaliyetleri 1971 yılında BM Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu'nun (UNRWA) bütçesine yapılan katkı ile başlamıştır (EC Assistance to the Palestinians). Bu dış politika aracı özellikle 19. yüzyılda sorunun çözümünde AB'yi görünür hale getirmiştir. 1991'de düzenlenen Madrid Barış Konferansı'nda siyasi olarak varlık gösteremeyen AB, sorunun çözümünde aktif olarak varlığını devam ettirebilmek için alternatif bir araç olarak maddi yardımları kullanmıştır.

1993 yılında Filistinlilere yapılacak yardımın koordinasyonunu sağlamak amacıyla bir uluslararası mekanizma (Ad Hoc Liaison Committee, AHLIC) (EC Assistance to the Palestinians) kurulmuştur. "29 Aralık 1993 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından Konsey'e Ortadoğu barış sürecine katkıda bulunulacağı yönünde bildirimde bulunulmuştur. Komisyon, 1994-2004 yılları arasında Filistin'in yıllık ortalama sermaye ihtiyacının 500-550 milyon ECU civarında olabileceğinin tahmin etmiş ve bu tutarın bir kısmının Topluluk tarafından geri kalan kısmının ise ABD, Körfez Ülkeleri, Avustralya, Kanada, Japonya ve diğer Avrupalı ülkeler tarafında tarafından karşılanabileceğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Filistin halkına 1994-1998 yılları arasında toplam 500 milyon ECU¹⁰ ödemedede bulunma önerisi getirilmiştir." (EC Support to the Middle East Peace Process) Aralık 1993 tarihinde Oslo Anlaşması'nın imzalanmasının ardından AB'nin barış sürecindeki ekonomik rolü belirginleşmiştir. 1990'lı yıllarda Topluluk Filistin'e değişik programların farklı bütçe kalemleri üzerinden önemli miktarlarda mali yardımlar yapmıştır. Bu programlar arasında Topluluğun 1995'te başlattığı Barselona Süreci (The Barcelona Process) ile 1996'da oluşturduğu MEDA¹¹ programı sayılabilir. AT Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (EUROMED) bağlamında MEDA programı için toplam 3.424. 5 milyon Ecu bütçe ayırmıştır" (Official Journal of the European Communities, No L 189/2, 30.7.1996). Topluluk Filistin topraklarına bu farklı bütçe kalemlerinden "1995-1999 yılları arasında MEDA I bağlamında toplam

10 ECU Avrupa Birliği'nin eski para birimidir.

11 MEDA Programı hakkında detaylı bilgi için bkz. Council Regulation (EC) No 1488/96 of 23 July 1996 on financial and technical measures to accompany (MEDA) the reform of economic and social structures in the framework of the Euro-Mediterranean partnership [Official Journal L 189 of 30.07.1996].

111 milyon Avro taahhüt etmiş 50 milyon Avro ödemiş; MEDA II bağlamında 2000-2006 yılları arasında toplam 522,3 milyon Avro taahhüt etmiş 486,4 milyon Avro ödemiştir (Mediterranean Neighbourhood Countries : Commitments and Payments).

İkinci intifadan önce Avrupa Birliği tarafından, Filistin’de daha çok kalkınma yardımlarına öncelik verilmiştir. 1994 yılında AB, ilk ortak eylemi çerçevesinde Filistin Otoritesi polis gücünün maaşlarını ödeme sorumluluğunu üzerine almıştır, ayrıca polis teşkilatının mali yetersizliklerden çökmesini engellemiştir. 1995 yılında hastanelerde çalışan personelin maaşlarının ödenmesi için bir fon sağlanarak temel sağlık hizmetlerinin mali sıkıntılar nedeniyle aksamasının önüne geçilmiştir. 9 Ocak 1996 tarihinde Paris’te düzenlenen Bakanlar Konferansı’nda Filistin halkına 1996-1998 arası dönemde 200 milyon Ecu yardımda bulunulacağı sözü verilmiştir (Lamont,2001,26). Buna ek olarak 1996 yılında bütçe açığının kapatılmasına yardımcı olmak ve ekonomik istikrarın bozulmasını engellemek amacıyla 15 milyon Ecu tahsis edilmiştir (Ginsberg,2001,136,138,145). Aynı yıl Filistin’de yapılan ilk genel seçimlerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla da maddi kaynak sağlanmıştır (Ginsberg,2001,137). Kasım 1998 tarihinde Washington’da düzenlenen toplantıda 1999-2003 dönemi için AB, 500 milyon Euro taahhütte bulunmuştur (Ginsberg,2001,137). Filistinlilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için AB yardımları “1998-2000 Filistin Kalkınma Planı” kapsamında ”altyapının geliştirilmesi, kurumsal altyapının oluşturulması, sosyal kaynakların ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik sektörün geliştirilmesi”(Evaluation of the EC Programme of Assistance to the West bank and Gaza Strip) olmak üzere belirlenen dört temel öncelik çerçevesinde yapılmıştır. 1998’de üye ülkelerin ve AB Komisyonu’nun mali desteğiyle inşa edilen ve Filistin yönetiminin kontrolünde olan Gazze Uluslararası Havalimanı vasıtasıyla Filistinlilerin dünyadan izolasyonu sona erdirilerek AB ve dış dünya ile ticari ilişkiler kurlmalarının önü açılmıştır (Ginsberg,2001,136,138,145). Eğitime yönelik mali yardımlar vasıtasıyla Filistin yönetiminin istihbarat ve güvenlik güçlerinin antiterör eğitiminden geçirilmesi sağlanmıştır. Olağanüstü durumların yönetilmesi, istihbarat bilgilerinin paylaşılması ve güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla Güvenlik Komitesi kuru-

arak Filistin yönetimin terörizm karşısında tepki gösterebilmesine, önlem alabilmesine, mücadele yeteneklerinin artmasına yardımcı olunmuştur (Ginsberg,139-146). AB tarafından çeşitli alanlara yönelik yapılan bu yardımlar, Filistin yönetiminin kurumlarının varlığını devam ettirmesinde önemli rol üstlenmiştir.

2000 yılında ikinci intifadanın başlaması AB'nin finansal yardımlarında önemli değişim meydana getirmiştir. Ekonomik ve sosyal şartların kötüleşmesi nedeniyle direkt bütçe yardımları ön plana çıkmıştır¹². İnsani programlar, sığınmacıların desteklenmesi, kalkınma alanlarına yönlendirilmiş ve sağlık, eğitim gibi kamu hizmetinde bulunan personelin maaşlarının ödenmesi hususunda direkt bütçe yardımları yapılmıştır. Ayrıca AB tarafından insani krizleri ve Filistin yönetiminin çökmesini önlemeye yönelik yardımlar da finanse edilmiştir (EC Assistance to Palestinians). Bu amaçlar çerçevesinde yalnızca 2000 yılı içerisinde Filistin Yönetimine 155.6 milyon Euro tahsis edilmiştir (Commissioner for External Relations, on "Joint debate on common strategy for the Mediterranean and reinvigorating the Barcelona process)

2006 Ocak seçimleri AB'nin bölgeye yönelik yardımlarında bir başka değişimi beraberinde getirmiştir. AB, BM, Rusya ve ABD'nin şartlarını yerine getirmekte isteksiz davranan Hamas yönetimindeki Filistin Hükümeti direkt bütçe yardımlarının askıya alınması ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak AB, Filistin halkına yapılan ekonomik yardımların tamamıyla askıya alınması durumunda bölgede insani kriz çıkma ihtimali nedeniyle "Geçici Uluslararası Mekanizma"¹³ (TIM) oluşturmuştur. Bu yolla Hamas Hükümetini direkt geçerek Filistin halkına yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan yardımların ulaştırılması amaçlanmıştır. 2006 ve 2007 yılında AB'nin yardımlarının çoğu TIM vasıtasıyla gerçekleştiril-

12 2000 yılından günümüze kadar Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Savunma Departmanı (ECHO) tarafından Filistin halkının temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla toplamda 700 milyon Avro insani yardım yapılmıştır. Bkz. <http://ec.europa.eu/echo/en/where/middle-east-north-africa/palestine> ve http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/palestine_en.pdf, 23.11.2014.

13 Ayrıntılı Bilgi için Bakınız: http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/med/951403_en.pdf, 23.11.2014.

miştir. 1 Şubat 2008'de TIM'in yerini "PEGASE"¹⁴ adıyla reform ve kalkınma yardımlarını desteklemek amacıyla kurulan yeni bir mekanizma almıştır. AB bu mekanizmayla Filistin yönetiminin sürekli harcamalarına ve yatırım programlarına fon sağlamayı amaçlamıştır (EC Assistance to Palestinians).

2000-2006 yılları arasında AB tarafından Filistin halkına toplam 1825.23 milyon Euro yardım yapılmıştır. Direkt bütçe yardımları (518.25 milyon Euro) ve insani yardımlar (436.79 milyon Euro) başta olmak üzere çeşitli alanlara yönelik yardım faaliyeti gerçekleştirilmiştir (Musu,2010,132). 2007 ve 2008 yıllarında ise farklı alanlara tahsis edilmek üzere sırasıyla 550.5 ve 486 milyon Euro taahhüt edilmiştir (Musu,2010,133). 2008-2012 yılları arasında Filistin Yönetimi'nin kamu çalışanlarına, emeklilere ve ihtiyaç sahibi ailelere karşı yükümlülüklerini yerine getirebilmesi, gerekli kamu hizmetlerini sürdürebilmesi ve kamu maliyesini geliştirebilmesi için PEGASE Doğrudan Finansal Destek programı aracılığıyla yaklaşık 1 milyar Avro yardım sağlanmıştır (European Union Direct Financial Support to the Palestinian Authority). 2013 yılında iki aşama da yardım yapılması öngörülmüştür. İlk aşamada PEGASE mekanizması çerçevesinde bütçe açığından kamu hizmetlerinin değişik alanların finansmanına yardım edecek şekilde Filistin Ulusal kalkınma Planına 60 milyon Avro, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere destek olmak maksadıyla da UNWRA 2013 bütçesine 40 milyon Avro tahsis edilmesi öngörülmüştür (New European Union Assistance for the Palestinian People). İkinci aşamada ise Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Enstrümanı (ENPI) ve 2013 Filistin için Yıllık Eylem Programı'ndan (AAP) Filistin Yönetimine ve Filistinli Mülteciler için UNWRA'ya toplamda 148 milyon Avro (EU Releases Further Assistance to the Support Palestinian People and Refugees) katkıda bulunulacağı ilan edilmiştir. 2014 yılı içerisinde 69.000 Filistinli kamu personelinin ve emeklilerin yalnızca ekim ayına ilişkin maaşlarının ödenmesi için AB, PEGASE aracılığıyla 15.5 milyon Avro katkıda bulunmuştur.

14 Ayrıntılı Bilgi için Bakınız: http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/med/951403_en.pdf, 23.11.2014.

Günümüzde Filistinlilere yönelik yardımların önemli bir bölümü ENPI ile gerçekleştirilmektedir. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Müdürlüğü'nün Avrupa-Yardım İşbirliği Ofisi tarafından finansman planları oluşturulmakta ve projeler tanımlama aşamasından gelişim evresine kadar yönetilmektedir. İnsani yardımlar, İnsani Yardım Ofisi tarafından gerçekleştirilirken Filistinlilere yönelik yardım programlarının çoğu Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde, Avrupa Topluluğu Teknik Yardım Ofisi tarafından yürütülmektedir (EC Assistance to the Palestinians).

ENPI ile gerçekleştirilen yardımların “işgal edilen topraklarda altyapının geliştirilmesi; kamu hizmetlerinin yürütülmesi için destek sağlanması; Gazze'deki doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi; Batı Şeria'daki ve Gazze Şeridi'ndeki özel sektörün desteklenmesi; BM Filistinli Mülteciler Yardım Kuruluşu'nun bütçesine katkıda bulunulması; yönetime, hukukun üstünlüğüne ve sosyal sektöre ilişkin kurumlara destek verilmesi ve PEGASE vasıtasıyla Filistin Yönetiminin sürekli harcamalarının finanse edilmesi” (The European Commission Announces New Large-Scale Support the Occupied Palestinian Territory) olmak üzere yedi öncelikli alanı vardır. ENPI kapsamında gerçekleştirilen yardımların büyük çoğunluğunu PEGASE aracılığıyla yapılan yardımlar ve UNRWA'ya yapılan bütçe yardımları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 2012 yılında ENPI vasıtasıyla yapılması öngörülen 100 milyon Euro yardımın dörtte birinden fazlası bütçe açığını finanse etmek amacıyla PEGASE'ye aktarılmıştır. Ayrıca UNRWA bütçesine 11 milyon Euro'dan fazla katkı sağlanmıştır (The European Commission Announces New Large-Scale Support the Occupied Palestinian Territory). 2013 yılında kabul edilen yardım paketinde yalnızca PEGASE ve UNRWA'nın bütçesi fon sağlanacak alanlar arasında yer almıştır. 148 milyon Avro tutarındaki toplam yardımın 108 milyon Euro'su PEGASE'ye tahsis edilirken geri kalan 40 milyon Avro UNRWA'nın 2013 bütçesine katkı sağlamak için ayrılmıştır (The EU Releases Further Assistance to the Support Palestinian People and Refugees). 2014 yılında AB tarafından, Filistin Yönetimi'ni ve BM Filistinli Mülteciler Yardım Kuruluşu'nu desteklemek amacıyla 200 milyon Euro değerinde yardım paketi oluşturulmuştur. Bu yardımın 130 milyon Euro'sunun PEGASE aracılığıyla aktarılması öngörülürken, 70 milyon Euro'su Filistin halkının

eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerini karşılayabilmek amacıyla UNRWA bütçesine tahsis edilmiştir (EU Announces New Support for the Palestinian People).

AB Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton tarafından da ifade edildiği gibi Filistin'e yapılan yardımların nihai amacı İsrail ile barış ve güven içerisinde yan yana yaşayan bir Filistin Devleti'nin kurulması olmuştur (The EU Announces Assistance Package for the Development in Palestine during Prime Minister Hamdallah's Visit to Brussels). AB, bu amaç doğrultusunda öncelikle Filistin'de yönetiminin tamamen çökmesini ve insani krizleri engellemeye yönelik yardımlarda bulunmuştur. Yapılan yardımlar vasıtasıyla Filistin Yönetimi'nin kurumlarının ayakta kalması ve işlevselliğini sürdürmesi sağlanmıştır. Böylece Filistin- İsrail arasında barışın inşa edilmesinde AB'nin temel katkısı Filistin ekonomisinin çöküşünü engellemek ve gelecekte bir Filistin Devleti'nin kurulması için gerekli zemini hazırlamak olmuştur.

Sonuç

AB Antlaşması'nın 21/2c maddesi BM Şartı ve İlkeleri çerçevesinde "...barışın korunması, çatışmaların önlenmesi ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi..." konusunda AB'nin ortak eylemler ve politikalar belirleyebileceğini öngörmektedir. Dolayısıyla kurucu anlaşma çerçevesinde AB'nin ortak dış politika ya da eylem belirlemesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak bir tüzel kişilik olarak AB'nin uluslararası olgu ya da olaylar karşısında tüm üyelerinin ortak iradeleri sonucu bir yaklaşım benimsemesi nadir olarak gerçekleşmektedir. Filistin- İsrail sorunu bu bağlamda AB'nin önemli bir ortak dış politika örneğini teşkil etmektedir. 1967 yılında Filistin-İsrail arasındaki çatışmaların şiddetlenmesi ile AT'nin ortak dış politika oluşturma çabalarının yoğunlaştığı dönemin çakışması buna zemin hazırlamıştır. Öncelikle bütünleşmenin getireceği kalkınmanın, barışın ve istikrarın ancak AB'nin güvenliğini tehdit edecek gelişmelerin bertaraf edilmesi ile mümkün olabileceği düşüncesiyle "çok taraflı işbirliği, anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü ve barışın korunması" ortak dış politikaya yön veren temel ilkeler olarak benim-

senmiştir. Bu ilkelere paralel olarak diplomasi, az gelişmiş halkların desteklenmesi, siyasi sorunların çözümünde uzun vadeli ekonomik araçların kullanılması ve çatışmaların sona erdirilmesinde arabuluculuk faaliyetleri AB'nin önemli dış politika araçları arasında yer almıştır.

Filistin- İsrail sorununun çözümüne katkıda bulunmak amacıyla AB deklarasyonları ve mali desteği etkin araçlar olarak kullanmıştır. 1971 tarihli Schumann Belgesi'nin ardından günümüze kadar yayınlanan çeşitli deklarasyonlar ve Konsey Kararları vasıtasıyla AB, bu sorunun çözümüne ilişkin görüşlerini ifade etmiştir. “Nihahi olarak bağımsız, demokratik, geçerli ve yan yana barış ve istikrar içinde bir arada yaşayan iki devletli çözüm”den yana olduğu belirtilerek uzun vadede sorunun çözümüne ilişkilerin temel ilkelerin belirlenmesine katkıda bulunulmuştur. Ayrıca “iki devletli” çözüm için uygun zemini hazırlayabilmek amacıyla Birlik tarafından Filistin Yönetimi'nin ve ekonomisinin çöküşünü engellemeye yönelik maddi destek sağlamıştır. Filistin-İsrail sorununun çözümünde AB, anlaşılacağı gibi deklarasyonlar yayınlarken siyasi, yapmış olduğu yardımlar vasıtasıyla da ekonomik olarak katkısını hissettirmiş ve sorunun çözümündeki aktif varlığını devam ettirmiştir. Filistin tarafından AB'nin uluslararası bir destekçi olarak görülmesi Filistin'in barış müzakerelerine girme konusundaki kararını güçlendirici rol oynamıştır.

Kaynakça

- Altunışık, Meliha, “EU Foreign Policy and the Israeli-Palestinian Conflict: How much of an Actor?”, *European Security*, 2008, 17:1.
- Bichare Khader, “Europe and The Arab-Israeli Conflict 1973-1983: An Arab Perspective”, Ed. By David John Allen ve Alfred Pijper, *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict*, 1984.
- Boulder, Lyne, *Foreign Policy of European Union from EPC to CFSP and Beyond*, 1997, (Ed. Elfriede Regelsberg)
- Chris Patten's Speech, Commissioner for External Relations, on “Joint debate on common strategy for the Mediterranean and reinvigorating the Barcelona process”, 01/49, 31 Ocak 2001, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-01-49_en.htm?locale=FR, 28.11.2014.

Consolidated Version of the Treaty on European Union, *Official Journal of the European Union*, 26.10.2012, C 326/28. Article 21/2.c.

Dağcı, Kenan, “Avrupa Birliği’nin Dış Politikası: Soğuk Savaş sonrasında ortak bir dış politika yapımı mümkün mü?,” Bildiriler. Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, İsparta, 22-24 Ekim 2008.

Declaration of Berlin European Council on the appointment of the President of European Commission (24_25 March 1999)

EC Assistance to the Palestinians, http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/med/951403_en.pdf, 23.11.2014.

EC Assistance to the Palestinians, http://eeas.europa.eu/palestine/ec_assistance/index_en.htm, 28.11.2014

EC Assistance to the Palestinians, http://eeas.europa.eu/palestine/ec_assistance/index_en.htm, 28.11.2014.

EC Support to the Middle East Peace Process, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM(93) 458 final, Bruxelles, 29 September 1993 <http://aei.pitt.edu/4300/1/4300.pdf>, 23.11.2014.

EU Announces New Support for the Palestinian People, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-617_en.htm, 08.12.2014.

European Council, Meeting in Berlin on 24-25 March, 1999, Presidency Conclusions, http://europa.eu//european-council/index_en.htm, 18.11.2014.

European Union Direct Financial Support to the Palestinian Authority, http://europa.eu/rapid/press-release_ECA-13-43_en.htm, 03.12.2014

Evaluation of the EC Programme of Assistance to the West bank and Gaza Strip, EuropeAid Evaluation Unşt, Ref. 951403, 1999, http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/med/951403_en.pdf, 23.11.2014.

Ginsberg, Roy H., *The European Union in International Politics*, Rowman and Littlefield Publishers, Oxford, 2001.

<http://ec.europa.eu/echo/en/where/middle-east-north-africa/palestine>, 23.11.2014

http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/palestine_en.pdf, 23.11.2014.

http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/med/951403_en.pdf, 23.11.2014.

http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/med/951403_en.pdf, 23.11.2014.

http://eeas.europa.eu/delegations/israel/documents/press_corner/20141117_council_conclusions_on_the_middle_east_peace_process_01_en.pdf, 19.10.2015.

http://eeas.europa.eu/euromed/barcelona_en.htm, 28.11.2014

http://eeas.europa.eu/mepp/docs/venice_declaration_1980_en.pdf, 18.11.2014

http://eeas.europa.eu/mepp/index_en.htm, 10.10.2015

http://eeas.europa.eu/palestine/docs/opt_ahcl_bfw_en.pdf, 28.11.2014.

http://eeas.europa.eu/palestine/ec_assistance/index_en.htm, 28.11.2014

http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150130_04_en.htm, 30.01.2015

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/july/tradoc_124236.pdf, 28.11.2014.

<http://www.consilium.europa.eu/en/workarea/downloadAsset.aspx?id=15792>, 19.10.2015.

<http://www.consilium.europa.eu/en/workarea/downloadAsset.aspx?id=27404>, 19.10.2015.

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/104692.pdf#page=20, 19.10.2015.

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/105545.pdf, 19.10.2015.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/108500.pdf, 19.10.2015.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/fo-caff/111829.pdf, 19.10.2015.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/fo-caff/144313.pdf, 19.10.2015.

- http://www.eeas.europa.eu/mepp/docs/eu_action_strategy_2007_en.pdf, 19.10.2015
- [https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/fo-
raff/130195.pdf](https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/fo-
raff/130195.pdf), 19.10.2015.
- Lamont, Alison, A Decade of European Peace Building Efforts in the Israeli-Palestinian Conflict: 1991-2001, 2001.
- Mediterranean Neighbourhood Countries : Commitments and Payments (15.1 2007)
- http://eeas.europa.eu/euromed/docs/meda_figures_en.pdf, 28.11.2014
- Mercan, S. Sezgin , “ Avrupa Dış Politikası: İsrail- Filistin Çatışması Örnek Olayı”, Akademik Orta Doğu, Cilt 3, Sayı 1, 2008.
- Mueller, Patrick “Europes Foreign Policy and the Middle East Peace Process: The Construction of EU Actorness in Conflict Resolution”, Perspectives on European Society, Vol 14, No. 1, 2013.
- Musu, Costanza (2010, European Union Policy towards the Arab-Israeli Peace Process, Palgrave Macmillian, 2010.
- New European Union Assistance for the Palestinian People, http://ec.europa.eu/rapid/press-release_IP-13-18_en.htm , 03.12.2014.
- Official Journal of the European Communities, No L 189/2, 30.7.1996 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1996:189:FULL&from=EN>, 28.11.2014.
- Patokallio, Pasi , “European Union Policy on the Israeli-Palestinian Conflict: From Payer to Player”, 2004.
- Seville European Council, Presidency Conclusions, 21 and 22 June 2002, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf, 18.11.2014.
- Sheehan, Edward R. F., How Kissinger Did It: Step by Step in the Middle East, Foreign Policy, No. 22, 1976, ss. 3-70.
- Smith, E. Michael, “Institutionalization, Policy Adaptation, and European Foreign Policy Cooperation”, European Journal of International Relations, Cilt 10, No1, 2004,

Smith, Michael, “Understanding Europe’s New Common Foreign and Security Policy: A Premier for Outsiders”, IGCC Policy Paper,2000, s.52.

The EU Announces Assistance Package for the Development in Palestine during Prime Minister Hamdallah’s Visit to Brussels, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-825_en.htm, 03.12.2014.

The EU Releases Further Assistance to the Support Palestinian People and Refugees”, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-294_en.htm, 03.12.2014.

The EU Releases Further Assistance to the Support Palestinian People and Refugees”, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-294_en.htm, 03.12.2014.

The European Commission Announces New Large-Scale Support the Occupied Palestinian Territory, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-964_en.htm, 03.12.2014

The European Commission Announces New Large-Scale Support the Occupied Palestinian Territory”, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-964_en.htm, 03.12.2014

Tocci, Nathalie, Firm in Rhetoric, Compromising in Reality: The EU in the Israeli-Palestinian Conflict, *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, 2009, 8:3-4.